SÚWRETLEW ÓNERI SABAQLARÍNDA 4K MODELI TIYKARÍNDA OQÍWSHÍLARDÍŃ DÓRETIWSHILIK PIKIRLEW QÁBILETIN RAWAJLANDÍRÍW

A.Qaypnazarov
Qaraqalpaqstan Respublikası Pedagogikalıq sheberlik orayı

Tayanch so‘zlar: 4K modeli, ijodiy fikrlash, tasviriy san’at, estetik tarbiya, innovatsion yondashuv, kommunikatsiya, kollaboratsiya, tanqidiy fikrlash, kreativlik, raqamli texnologiyalar.

Ключевые слова: модель 4К, творческое мышление, изобразительное искусство, эстетическое воспитание, инновационные подходы, коммуникация, коллаборация, критическое мышление, креативность, цифровые технологии.

Key words: 4K model, creative thinking, visual arts, aesthetic education, innovative approach, communication, collaboration, critical thinking, creativity, digital technologies.

Zamanagóy bilimlendiriw sisteması oqıwshılardan tek ǵana bilimdi iyelewdi emes, al onı ámeliyatta qollanıwdı, dóretiwshilik hám sın kózqarastan pikirlewdi, nátiyjeli qarım-qatnas ornatıwdı da talap etedi. Usı kóz qarastan, dúnya kóleminde tán alınǵan 4K modeli - Kreativlik (Creativity), Kritikalıq pikirlew (Critical thinking), Kommunikativ (Communication), Kollaboraciya (Collaboration) - oqıwshılarda XXI ásir kompetenciyaların qáliplestiriwde áhmiyetli metodologiyalıq qatnas esaplanadı.

Súwretlew óneri páni óz mánisine qaray dóretiwshilik, analitikalıq hám sezimiy jumıstı talap etetuǵın baǵdar bolǵanı ushın, onda 4K modeliniń barlıq quramlıq bólimlerin integraciyalaw imkaniyatları keń. Tómende usı baǵdardaǵı tiykarǵı integraciya túrleri talqılanadı. Súwretlew óneri sabaqları oqıwshınıń dóretiwshilik oylawın oyatıw, jańasha ideyalardı bildiriw, ózine tán kórkem sheshimler tabıwǵa úyretiwde eń nátiyjeli pánlerden biri bolıp esaplanadı.

Kreativlikti rawajlandırıwda tómendegi metodlar áhmiyetli orın tutadı:

Erkin temada súwret salıw: “Meniń qıyalımdaǵı qala”, “Tábiyat ájayıbatı” sıyaqlı temalar oqıwshını óz oy-pikirinen kelip shıqqan halda ideya jaratıwǵa iytermeleydi.

Kórkem mashqalalı jaǵday jaratıw: muǵallim belgili bir súwrette jetispey atırgan elementti oqıwshınıń ózi toltırıwın soraydı. Bul dóretiwshilik sheshim tabıw kónlikpesin rawajlandıradı. Multimediyadan paydalanıw: reńler, muzika hám súwretler úylesiminde jana kórkem kompoziciyalar jaratıw arqalı oqıwshı óz sezimlerin erkin bildiredi. Nátiyjede oqıwshı jańalıq jaratıw, dóretiwshilik erkinlik hám estetikalıq pikirlew kónlikpelerin qáliplestiredi.

Kreativlikti (dóretiwshilikti) rawajlandırıw imkaniyatları. Kreativlik - bul shaxstıń jańasha pikirlew, ádettegidey emes sheshim tabıw, bar bilim hám tájiriybeni ózine tán tárizde qayta isley alıw qábileti. Búgingi bilimlendiriw procesinde kreativlikti qáliplestiriw oqıwshılardıń

dóretiwshilik erkinligi, óz pikirin erkin bildiriwi hám jańalıq jaratıwǵa bolǵan talabın rawajlandırıwda áhmiyetli faktor esaplanadı. Súwretlew óneri páni bul baǵdarda ayrıqsha imkaniyatlarga iye, sebebi ol oqıwshınıń qıyalın, estetikalıq biliwin hám emocionallıq dúnyasın jedellestiredi. Súwret salıw barısında oqıwshı real turmıstaǵı haqıyqatlıqtı óz qıyalı menen úylestirip, jańasha kórkem obraz jaratadı. Bul bolsa onda kreativ pikirlewdiń qáliplesiwine alıp keledi.

Kreativlikti rawajlandırıwda qollanılatuǵın tiykarǵi metodlar: Erkin temada súwret salıw - oqıwshını óz dúnya qarasın, arzıwların hám sezimlerin kórkem óner arqalı kórsetiwge úyretetuǵın eń nátiyjeli usıllardan biri. Máselen, “Meniń qıyalımdaǵı qala”, “Keleshektegi mektep”, “Tábiyat ájayıbatı”, “Balalıq waqtım” sıyaqlı temalar oqıwshını real predmetlerden sırtqa shıǵıp, óz fantaziyasın qollanıwǵa iytermeleydi.Bunday sabaqlarda oqıwshı:

- jańa ideyalardı erkin usınıs etedi;
- kórkem súwretlew quralların erkin tańlaydı;
- dóretiwshilik qararlar qabıl etiwdi úyrenedi.

Nátiyjede, onda dóretiwshilik pikirlew, kóz aldına keltiriw hám estetikalıq tallaw kónlikpeleri rawajlanadı. Mashqalalı jaǵdaylar oqıwshını izleniwge, jańa sheshim tabıwǵa májbúrleydi. Bul usılda muǵallim sabaq dawamında kórkem másele qoyadı: máselen, “Peyzajda jetispey atırgan tiykarǵı detaldı oylap tabıń”, “Bul shıǵarmaǵa qaysı reń sáykes keledi?”, yaki “Xudojnik jaylasıwdı basqasha shólkemlestirgende nátiyje qanday bolar edi?” sıyaqlı sorawlar beredi.

Bul arqalı oqıwshı:

- bar súwretti analizleydi;
- óz kózqarasın tiykarlaydı;
- problemanı dóretiwshilik penen sheshiwge háreket etedi. Bunday shınıǵıwlar oqıwshılarda sın kózqarastan tallaw, kórkem pikirlew hám jańalıq jaratıw qábiletin rawajlandıradı.

Multimediyadan paydalanıw. Zamanagóy bilim beriw procesinde informaciya texnologiyalarınan paydalanıw kreativlikti arttırıwda úlken áhmiyetke iye. Súwretlew óneri sabaqlarında multimediyadan paydalanıw oqıwshılarǵa kórkem ónerdi interaktiv formada qabıl etiw imkaniyatın beredi. Máselen:

- muzıkalı fon menen súwret salıw arqalı sezimlerdi reńler arqalı bildiriw;
- sanlı kollajlar jaratıw (foto hám grafika aralas);
- virtual muzey ekskursiyaları tiykarında jańa kompoziciyalar dúziw. Bul metod oqıwshılarda vizual pikirlew, texnikalıq hám estetikalıq únleslikti seziw, sonday-aq, kross-pánli dóretiwshilik (yaǵnıy, kórkem óner hám texnologiyanı úylestiriw) qábiletlerin qáliplestiredi.

Dóretiwshilik pikirlew kóbinese kóz aldına keltiriw menen baylanıslı. Bunday shınıǵıwlar oqıwshılardıń:

- logikalıq hám qıyalıy pikirlewdi oyatadı;
- ádettegidey emes ideyalardı alǵa qoyıwǵa úyretedi;
- kórkem óner arqalı emocionallıq jaǵdaydı ańlatıwdı ańsatlastıradı.

Kreativlikti rawajlandırıwda súwretlew ónerin basqa pánler menen baylanıstırıw júdá áhmiyetli. Máselen:

- Matematika menen - geometriyalıq figuralar tiykarında kórkem kompoziciya jaratıw;
- Tábiyattanıw menen - ósimlik hám haywanat dúnyasınıń forma hám reń úylesimliligin baqlaw;
- Ádebiyat penen - qosıq yamasa gúrriń tiykarında kórkem obraz jaratıw.

Bul qatnaslar oqıwshılarda pánleraralıq pikirlew, dóretiwshilik sintez hám temaǵa jańa kózqaras penen qaraw qábiletlerin kúsheytedi.

Súwretlew óneri sabaqlarında kreativlikti bahalawda tómendegi kórsetkishlerden paydalanıw múmkin:

- Oqıwshınıń ideya jańalıǵı hám ózine tánligi;
- Jumısta kórkem súwretlew quralların maqsetke muwapıq qollay alıwı;
- Súwret arqalı jeke sezim hám pikirdi anlatıw dárejesi;

Solay etip, súwretlew óneri sabaqları dóretiwshilik xızmetti rawajlandırıwdıń tábiyiy mektebi bolıp esaplanadı. Sabaq procesinde reń, forma, obraz hám kompoziciya menen islew oqıwshını oylawshı, izleniwshi, dóretiwshi pikirlewshi shaxs sıpatında qáliplestiredi. Kreativlikti rawajlandırıw arqalı oqıwshı tek súwret salıwdı emes, al gózzallıqtı jaratıwdı, onı ańlawdı hám óz dúnyaqarasın kórkem óner tilinde kórsetiwdi úyrenedi. Kritikalıq pikirlewdi rawajlandırıw imkaniyatları. Súwretlew óneri sabaqları oqıwshılarda sın kózqarastan pikirlew, yaǵnıy kórkem hádiyselerdi talqılaw, bahalaw, salıstırıw hám óz sheshimin óz betinshe qáliplestiriw qábiletin rawajlandırıw ushın keń imkaniyatlarga iye. Sın kózqarastan pikirlew oqıwshını tek ǵana bar súwretlew formaların ańlawǵa emes, al olardı tereń mazmun jaǵınan túsiniwge hám óz kózqarasın tiykarlap bildiriwge úyretedi.

Súwretlew ónerinde sın kózqarastan pikirlewdiń mánisi - bul oqıwshınıń kórkem shıǵarmaǵa analitikalıq qatnası, ondaǵı ideya, mazmun, forma hám reń úylesimliligin bahalay alıwı bolıp tabıladı. Bunday qatnas oqıwshınıń estetikalıq talǵamın qáliplestiriw menen birge, olardı logikalıq, refleksivlik hám tiykarlı pikirlewge baǵdarlaydı.

Kritikalıq pikirlewdi rawajlandırıwda tómendegi metodikalıq qatnaslar nátiyjeli esaplanadı: Belgili xudojniklerdiń dóretpelerin talqılaw oqıwshıda kórkem ónerge sanalı múnásibetti qáliplestiredi. Máselen, Kamoliddin Behzod, Van Gog shıǵarmaların talqılaw arqalı oqıwshılar reń, forma hám kompoziciya arqalı ańlatpanıń hár qıylı bolıwın túsinedi. Olar “Ne ushın xudojnik usı reńlerdi tańlagan?”, "Bul shıǵarma qanday keypiyattı anlatadı?” sıyaqlı sorawlar tiykarında óz juwmaqların qáliplestiredi.

Bul metodta muǵallim oqıwshını oylawǵa, baqlawga hám óz pikirin tiykarlap aytıwǵa shaqıradı. Sabaq dawamında “Shıǵarmada sizdi eń kóp tań qaldırgan nárse ne?”, “Eger siz xudojnik bolǵanınızda bul kórinisti qalay súwretlegen bolar ediniz?” sıyaqlı sorawlar beriledi. Bunday sorawlar oqıwshılardıń analitikalıq oylawın jedellestirip, olardı kórkem ónerge sın kózqarastan qatnas jasawǵa úyretedi.

Salıstırıw usılı. Eki túrli xudojniktiń bir temadaǧı shıǵarmaların yamasa bir oqıwshınıń eki túrli kompoziciyasın salıstırıw arqalı oqıwshı parıqlardı anıqlaydı, olardıń anlatıw quralların analizleydi. Bul process oqıwshılarda kórkem ónerdi kóp qırlı túsiniw, hár bir dóretiwshilik jumısqa múnásibet bildiriw hám tallaw kónlikpesin rawajlandıradı. Hár bir súwret salıw shınıǵıwınan keyin oqıwshılardan óziniń hám basqalardıń jumısların bahalaw, abzallıq hám kemshiliklerdi anıqlaw soraladı. Bul process oqıwshılarda estetikalıq ólshem tiykarında sın kózqarastan pikirlewdi qáliplestiredi hám óz dóretiwshiligine juwapkershilik penen qatnas jasawǵa úyretedi.

Mashqalalı jaǵday jaratıw. Muǵallim maqsetli túrde “mashqalalı” kórkem jaǵdaylardı jaratadı: máselen, kompoziciyada jetispey atırgan detaldı

toltırıw, reńler sáykesligin ózgertiw yaki ideyanı basqasha usılda kórsetiwdi soraydı. Bunday qatnas oqıwshını oylawǵa, talqılawǵa hám tiykarlanǵan qarar qabıl etiwge úyretedi.

Demek, sın kózqarastan pikirlewdi rawajlandırıw súwretlew óneri pániniń estetikalıq hám didaktikalıq mánisin jáne de kúsheytedi. Oqıwshılar tek ǵana sulıw súwret jaratıw emes, al onı kórkemlik jaqtan ańlaw, talqılaw hám bahalawdı úyrenedi. Bul bolsa olardıń dóretiwshi, sóylesiwge ashıq hám estetikalıq talǵamǵa ie shaxs sıpatında qáliplesiwine xızmet etedi. Bul process oqıwshılarda analitikalıq pikirlew, dálillew, juwmaq shıǵarıw hám erkin qarar qabıl etiw kónlikpelerin rawajlandıradı.

Súwretlew óneri sabaqları tek ǵana kórkemlik kónlikpelerin emes, al oqıwshılardıń sóylesiw mádeniyatı hám pikirdi bildiriw qábiletin qáliplestiriwde de úlken áhmiyetke iye. Kórkem óner - bul ózine tán til bolıp, ol arqalı insan óz sezimlerin, keshirmelerin hám pikirlerin sózsiz, biraq mazmunlı túrde bildiredi. Sonıń ushın súwretlew óneri sabaqlarında oqıwshılar óz shıǵarmaları arqalı baylanısıw, basqalardıń kórkem pikirin ańlaw hám oǵan múnásibet bildiriwdi úyrenedi.

Kommunikativ kompetenciya - bul oqıwshınıń pikirin awızeki, jazba yamasa vizual formada durıs hám tásirsheń bayanlaw qábileti.

Súwretlew óneri páninde bul kompetenciya tómendegi pedagogikalıq imkaniyatlar arqalı rawajlandırıladı. Demek zamanagóy sanlı texnologiyalar hám interaktiv metodlardı 4K modeli menen úylesikli qollanıw súwretlew óneri sabaqların innovaciyalıq basqıshqa alıp shıǵadı. Solay etip, 4K modeli tek ǵana kórkem óner tálimniń nátiyjeliligin arttırıp qoymastan, al shaxstıń hár tárepleme jetik, dóretiwshilik hám sın kózqarastan pikirleytuǵın insan sıpatında qáliplesiwine keń imkaniyat jaratadı.

Paydalanılǵan ádebiyatlar

1. Azizxo‘jayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagog mahorati. Toshkent: Fan, 2021.
2. Ishmuhammedov R., Abduqodirov A., Pardayev A. “Ta’limda innovatsion texnologiyalar” T.: “Iste’dod”, 2008. – 180 b.
3. Muslimov N.A., Usmonboyeva M.H., Sayfurov D.M., To‘rayev A.B. Innovatsion ta’lim texnologiyalari – T.: “Sano standart” nashriyoti, 2015. – 150 b.
4. Ochilov M. Yangi pedagogik texnologiyalar. Qarshi.: Nasaf, 2000. – 80 b.
5. Tolipov O‘., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tadbiqiy asoslari – T.: 2006. – 260 b.

REZYUME. Ushbu maqolada tasviriy san’at darslarida 4K modeli (kreativlik, kommunikatsiya, kollaboratsiya, kritik fikrlash) asosida o‘quvchilarning ijodiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirish masalalari yoritilgan. Maqolada o‘quvchilarning badiiy tafakkuri va estetik didini shakllantirishda innovatsion yondashuvlarning ahamiyati, shuningdek, 4K modelining har bir komponentining tasviriy san’at ta’limidagi o‘rni tahlil qilingan. Interfaol metodlar va raqamli texnologiyalar yordamida o‘quv jarayonida o‘quvchilarning mustaqil va ijodiy fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirish bo‘yicha samarali yo‘llar ko‘rsatib o‘tilgan.

РЕЗЮМЕ. В данной статье рассматриваются вопросы развития творческого мышления учащихся на уроках изобразительного искусства на основе модели 4К (креативность, коммуникация, коллаборация, критическое мышление). Анализируется значение инновационных подходов в формировании художественного мышления и эстетического вкуса учащихся, а также роль каждого компонента модели 4К в обучении изобразительному искусству. Приведены эффективные пути развития самостоятельного и творческого мышления обучающихся с использованием интерактивных методов и цифровых технологий.

SUMMARY. This article explores the development of students’ creative thinking in visual arts classes based on the 4K model (creativity, communication, collaboration, critical thinking). The paper analyzes the importance of innovative approaches in shaping students’ artistic thinking and aesthetic taste, as well as the role of each component of the 4K model in visual arts education. Effective methods for enhancing students’ independent and creative thinking through interactive strategies and digital technologies are also discussed.